

Svetlana Aleksijevič

2015 M.
NOBELIO
PREMIJOS
LAUREATĖ

**ČERNOBYLIO
MALDA**

Alma littera

Vienišas žmogaus balsas

Aš nežinau, apie ką pasakoti... Apie mirtį ar apie meilę? O gal tai tas pats... Apie ką?

...Mudu neseniai buvome vedę. Dar vaikščiodavom laikydami už rankų, net eidami parduotuvėn...

Sakydavau jam: „Aš myliu tave.“ Bet dar nežinojau, kaip aš jį myliu... Neįsivaizdavau... Gyvenome mudu gaisrininkų komandos, kurioje jis tarnavo, bendrabutyje. Antrame aukšte. Ten dar trys jaunos šeimos, visoms viena virtuvė. O apačioje, pirmame aukšte, stovėjo mašinos. Raudonos ugniagesių mašinos. Tai buvo jo tarnyba. Visada žinodavau: kur jis, kas jam? Tą naktį girdžiu kažkokį triukšmą. Pažiūrėjau pro langą. Jis pamatė mane: „Uždaryk orlaides ir gulkis miegoti. Elektrinėje gaisras. Aš greitai grįšiu.“

Paties sprogo aš nemačiau. Tiktai liepsną. Viskas tartum švytėjo... Visas dangus. Aukšta liepsna. Suodžiai. Karštis baisus. O jo vis nėra ir nėra. Suodžiai nuo degančio bitumo, elektrinės stogas buvo užpiltas bitumu. Braidė, vėliau pasakojo, kaip po smalą. Numušinėjo liepsną. Degantį grafitą spardė žemyn kojomis... Išvažiavo jie be brezentinių drabužių, kaip buvo vienmarškiniai, taip ir išvažiavo. Jų neperspėjo, iškvietė kaip į paprastą gaisrą...

Ketvirta valanda... Penkios... Šešios... Šeštą mudu ruošėmės važiuoti pas jo tėvus. Sodinti bulvių. Nuo Pripetės miesto iki Sperižės kaimo, kur gyveno jo tėvai, keturiasdešimt kilometrų. Sėti, arti... Jo mėgstamiausi darbai... Motina dažnai prisimindavo, kaip jiedu su tėvu jo nenorėjo išleisti į miestą, net naują namą pastatė. Paėmė į kariuomenę. Tarnavo Maskvoje ugniagesių dalinyje, ir kai grįžo – tik į gaisrininkus! Nieko kito nepripažino. *(Tyli.)*

Kartais tartum girdžiu jo balsą... Gyvą... Netgi nuotraukos manęs taip neveikia, kaip balsas. Bet jis niekada manęs nešaukia... Net sapne... Tai aš jį šaukiu...

Septynios... Septintą valandą man pranešė, kad jis ligoninėje. Aš nubėgau, bet ligoninę jau supo milicininkų žiedas, nieko neleido. Tik greitosios pagalbos mašinos įvažiuodavo. Milicininkai šau-

kė: mašinos šviečia, nesiartinkit. Ne aš viena, visos žmonos atbėgo, visos, kurių vyrai tą naktį buvo elektrinėje. Aš puoliau ieškoti savo pažįstamos, ji dirbo toje ligoninėje gydytoja. Nutvėriau už chala-to jai belipant iš mašinos: „Ieisk mane!“ – „Negaliu! Jam blogai. Jiems visiems blogai.“ Laikau ją: „Tik pažiūrėti.“ – „Gerai, – sako, – tada bėkim. Penkiolikai dvidešimčiai minučių.“ Pamačiau ją... Visas išpurtes, sutinęs... Akių beveik nėra... „Reikia pieno. Daug pieno! – sako man gydytoja. – Kad jie išgertų bent po tris litrus.“ – „Bet jis negeria pieno.“ – „Dabar gers.“ Daugelis tos ligoninės seselių, ypač sanitarių, po kiek laiko susirgs... Numirs... Bet niekas tada šito nežinojo...

Dešimtą ryto numirė operatorius Šišenokas... Jis numirė pir-mas... Pirmąją dieną... Mes sužinojome, kad po griuvėsiais liko an-tras – Valera Chodemčiukas. Jo taip ir neištraukė. Užbetonavo. Bet mes dar nežinojome, kad jie visi – pirmieji...

Klausiu: „Vasenska, ką daryti?“ – „Išvažiuok iš čia! Išvažiuok! Tu turėsi kūdikį.“ O aš – nėščia. Bet kaip aš jį paliksiu? Prašo: „Iš-važiuok! Gelbėk kūdikį!“ – „Pirma aš atnešiu tau pieno, o tada nu-spręsim.“

Atbėga mano draugė Tania Kibenok... Jos vyras toje pačioje palatoje... Kartu jos tėvas, jis su mašina. Mes sėdam ir važiuojam į artimiausią kaimą pieno. Kokius tris kilometrus už miesto... Per-kame daug trilitrinių stiklainių pieno... Šešis, – kad užtektų vi-siems... Bet nuo pieno jie siaubingai vėmė... Vis prarasdavo sąmo-nę, jiems statė lašelines. Gydytojai kažkodėl nuolat kartojo, kad jie apsinuodiję dujomis, niekas nekalbėjo apie radiaciją. O miestas prigarmėjo karinės technikos, užtvėrė visus kelius... Nustojo važi-nėti elektrukai, traukiniai... Gatves plovė kažkokiais baltais milte-liais... Aš jaudinausi, kaipgi rytoj nusigausiu į kaimą nupirkti jam šviežio pieno? Niekas nekalbėjo apie radiaciją... Tiktai kariškiai vaikščiojo su respiratoriais... Miestelėnai nešėsi iš parduotuvių

duonos, atvirus maišelius su bandelėmis... Ant prekystalių gulėjo pyragaičiai...

Vakare ligoninėn neįleido... Aplink žmonių jūra... Stovėjau priešais jo langą, jis priėjo ir kažką man sušuko. Taip beviltiškai! Minioje kažkas išgirdo: juos išveža naktį į Maskvą. Žmonos susibūrė į krūvą. Nusprendė: važiuosime su jais. Leiskite mus pas mūsų vyrus! Neturite teisės! Mušėmės, draskėmės. Kareiviai, jau stovėjo kareiviai, mus stūmė šalin. Tada išėjo gydytojas ir patvirtino, kad jie lėktuvu skris į Maskvą, bet mes turime atnešti jiems drabužių, – tie, kuriuos vilkėjo elektrinėje, sudegę. Autobusai jau nebevaikščiojo, ir mes bėgte per visą miestą. Atbėgome su krepšiais, o lėktuvus jau išskridęs... Mus tyčia apgavo... Kad nešauktume, neverktume...

Naktis... Vienoje gatvės pusėje autobusai, šimtai autobusų (jau rengė miestą evakuacijai), o kitoje pusėje – šimtai ugniagesių mašinų. Suvarė iš visur. Visa gatvė nupurkšta baltomis putomis... Mes per jas einam... Keikiamės ir verkiame...

Per radiją pranešė, kad, galimas daiktas, miestą evakuos trims penkioms dienoms, pasiimkite šiltų drabužių, antklodžių ir sportinę aprangą, gyvensime miškuose. Palapinėse. Žmonės net apsidžiaugė: į gamtą! Atšvėsime ten Gegužės pirmąją. Kaip niekad. Ruošė kelionei šašlykų... Ėmė su savimi gitaras, magnetofonus... Verkė tiktai tos, kurių vyrai nukentėjo.

Nepamenu kelio... Tarsi atsikvošėjau, kai pamačiau jo motiną: „Mama, Vasia Maskvoje! Išvežė specialiu lėktuvu!“ Bet mes baigėm sodinti daržą (o po savaitės kaimą evakuos!). Kas žinojo? Kas tada ką žinojo? Į vakarą pradėjau vėmti. Aš – šeštame nėštumo mėnesyje. Man taip bloga... Naktį sapnuoju, kad jis mane šaukia, kol buvo gyvas, šaukdavo mane sapne: „Liusia! Liusenka!“ O kai numirė, nė karto nebepašaukė. Nė karto... (*Verkia.*) Atsikeliu ryte su mintimi, jog važiuosiu į Maskvą. Pati... „Kurgi tu tokia?“ – verkia

motina. Išruošė į kelią ir tėvą. Jis paėmė iš taupkasės pinigus, kiek turėjo. Visus.

Kelionės neatsimenu... Kelias vėl iškrito iš atminties... Maskvoje pirmo milicininko paklausėme, kokioje ligoninėje guli Černobylio ugniagesiai, ir jis mums pasakė...

Šeštoji ligoninė – „Ščiukinskoje“...

Į tą ligoninę – speciali radiologinė ligoninė – be leidimų neleido. Aš daviau pinigų būdinčiai sargei, ir ji sako: „Eik.“ Kažko vėl prašiau, meldžiau... Ir štai sėdžiu kabinete pas radiologinio skyriaus vedėją – Angeliną Vasiljevną Guskovą. Tada dar nežinojau, kuo ji vardu, nieko neįsimindavau... Žinojau tik tai, kad turiu pamatyti jį...

Ji iš karto manęs paklausė:

– Jūs turite vaikų?

Kaip aš prisipažinsiu?! Ir jau suprantu, kad reikia nuslėpti nęstumą. Neleis pas jį! Gerai, kad aš laibutė, nieko per daug nematyti.

– Turim, – atsakau.

– Kiek?

Galvoju: „Reikia pasakyti, kad du. Jeigu vieną – vis tiek neleis.“

– Berniuką ir mergaitę.

– Jeigu du, tai gimdyti, matyt, daugiau neteks. Dabar klausyk: centrinė nervų sistema pažeista visiškai, kaulų čiulpai pažeisti visiškai...

„Na, nieko, – galvoju, – pasidarys kiek nervingas.“

– Dar klausyk: jeigu pravirksi – aš tave iškart išsiųsiu. Apsikabinti ir bučiuotis negalima. Arti neik. Duodu pusvalandį.

Bet aš žinojau, kad iš čia jau neišeisiu. Jeigu išeisiu, tai su juo. Prisiekiu sau!

Įeinu... Jie sėdi ant lovos, lošia kortomis ir juokiasi.

– Vasia! – šūkteliu jam.

Atsisuka:

– Oi, brolyčiai, prapuoliau! Ir čia surado!

Juokingas toks, su keturiasdešimt aštunto dydžio pižama, o jo – penkiasdešimt antras. Trumpos rankovės, trumpos kelnės. Bet veido sutinimas jau atslūgęs... Jiems pylė kažkokį skystį...

– O kurgi tu pradingai? – klausiu.

Ir jis nori mane apkabinti.

– Sėdėk, sėdėk, – neleidžia jo prie manęs gydytoja. – Nėra čia ko glėbesčiuotis.

Kažkaip juokais tai nuleidom. Čia jau visi subėgo, ir iš kitų palatų. Visi mūsiškiai. Iš Pripetės. Jų gi dvidešimt aštuonis žmones lėktuvu atskraidino. Kas ten pas mus? Kas ten mieste darosi? Aiškinu, kad prasidėjo evakuacija, visą miestą išveža trims ar penkioms dienoms. Vaikiniai tyli, o buvo ten dvi moterys, viena iš jų kontrolinėje avarijos dieną budėjo, ir ji pravirko:

– Dieve mano! Ten mano vaikai. Kas bus su jais?

Man norėjosi pabūti su juo dviese, na, nors vieną minutę. Vaikiniai tai pajuto, kiekvienas sugalvojo kokią nors priežastį ir išėjo į koridorių. Tada aš apkabinau jį ir pabučiavau. Jis atsitraukė:

– Nesisėsk šalia. Paimk kėdutę.

– Kvailystės, – numojau ranka. – O tu matei, kur įvyko sprogimas? Kas ten buvo? Jūs gi pirmieji ten atsidūrėt...

– Greičiausiai tai kenkėjų darbas. kažkas specialiai užtaisė. Visi mūsų vaikinai tokios nuomonės.

Tada taip kalbėjo. Taip galvojo.

Kitą dieną, kai atėjau, jie jau gulėjo po vieną, kiekvienas atskiroje palatoje. Jiems buvo kategoriškai draudžiama išeiti į koridorių. Bendrauti vienam su kitu. Susistuksendavo per sieną... Taškas –

brūkšnys, taškas – brūkšnys... Gydytojai aiškino tuo, jog kiekvienas organizmas vis kitaip reaguoja į apšvitinimo dozes, ir tai, ką ištveria vienas, kitam per sunku. Ten, kur jie gulėjo, netgi sienas užsandarino. Iš kairės, iš dešinės ir aukštą žemiau... Iš ten visus iškraustė, neliko nė vieno ligonio... Po jais ir virš jų nieko...

Tris dienas aš gyvenau pas savo pažįstamus maskviečius. Jie man sakydavo: imk puodą, dubenėlį, imk viską, ko reikia... Aš virdavau iš kalakutės sultinį, šešioms žmonėms. Šeši mūsų vaikai... Ugniagesiai... Iš vienos pamainos... Jie visi budėjo tą naktį: Vaščiukas, Kibenokas, Titenokas, Pravikas, Tiščiura. Parduotuvėje nupirkau visiems dantų pastos, šepetėlius, muilo. Nieko ligoninėje nebuvo. Mažus rankšluosčius nupirkau... Aš stebiuosi dabar savo pažįstamais, jie, aišku, bijojo, negalėjo nebijoti, jau sklandė visokie gandai, bet vis tiek patys man siūlydavo: imk viską, ko reikia. Imk! Kaip jis? Kaip jie visi? Ar gyvens? Gyvens... (*Tyli.*) Tada sutikau daug gerų žmonių, ne visus įsiminiau... Pasaulis susitraukė iki vieno taško... Jis... Tiktai jis... Atsimenu pagyvenusią sanitarę, kuri mane mokė: „Yra ligų, kurios nepagydomos. Reikia tik sėdėti ir glostyti rankas.“

Anksti ryte važiuoju į turgų, iš ten pas savo pažįstamus, verdu sultinį. Viską pertrinu, susmulkinu... Kažkas prašė: „Atvežk obuoliuką.“ Su šešiais puslitriniais stiklainiukais... Visada šešioms! Į ligoninę... Sėdžiu ten iki vakaro. O vakare – vėl į kitą miesto galą. Kiek būčiau taip pajėgusi? Bet po trijų dienų pasiūlė apsigyventi medikų viešbutyje greta ligoninės. Dieve, kokia laimė!

– Bet ten nėra virtuvės. Kaip aš jiems virsiu?

– Jau nebereikia virti. Jų skrandžiai nebevirškina maisto.

Jis pradėjo keistis – kiekvieną dieną rasdavau tarsi kitą žmogų... Nudegimai kilo į paviršių... Burnoje, ant liežuvio, skruostų iš pradžių atsirado mažyčių opelių, paskui jos išsiplėtė... Sluoksniais knojosi gleivinė... Baltomis plėvelėmis... Keitėsi veido spalva...

Kūno spalva... Mėlyna... Raudona... Pilkšvai ruda... O jis toks visas savas, toks mylimas! To nepapasakosi! Neaprašysi!

Aš mylėjau jį! Dar nežinojau, kaip aš jį myliu! Mudu ką tik vedę... Einam gatve. Pačiuopa mane ant rankų ir sukasi. Ir bučiuoja, bučiuoja. Žmonės eina pro šalį ir šypsosi...

Ūmios spindulinės ligos klinika – keturiolika dienų... Per keturiolika dienų žmogus miršta...

Viešbutyje dar pirmą dieną dozimetrininkai mane tikrino. Rūbai, rankinė, piniginė, bateliai – viskas „degė“. Viską tuoj pat iš manęs paėmė. Net apatinius baltinius. Tik pinigus paliko. Mainais išdavė penkiasdešimt šešto dydžio ligoninės chalata, o šlepetes keturiasdešimt trečio. Drabužius, sako, gal grąžinsim, o gal ir ne, vargu ar juos „išvalysim“. Tokia aš jam ir pasirodžiau. Išsigando: „Dievuliau, kas tau?“ O aš vis dėlto įsigudrindavau išvirti sultinio. Dėdavau virintuvą į stiklainį... Ten sumesdavau vištienos gabaliukus... Smulkius, smulkius... Vėliau kažkas atidavė man mažą puodą, rodos, viešbučio valytoja ar budėtoja. Kažkas – lentelę, ant kurios pjausčiau šviežias petražoles. Su ligoninės chalatu pati negalėjau nusigauti ligi turgaus, kažkas man tų žalumynų parnešdavo. Bet viskas veltui, jis nebegalėjo netgi gerti... Nuryti žalio kiaušinio... O man norėjosi gauti ko nors skanaus! Tarsi tai būtų padėję. Nubėgau iki pašto: „Mergaitės, – prašau, – man reikia skubiai paskambinti tėvams į Ivano Frankivską. Čia mano vyras miršta.“ Kažkodėl jos iškart suprato, iš kur aš ir kas mano vyras, akimirksniu sujungė. Mano tėvas, sesuo ir brolis tą pačią dieną išskrido pas mane į Maskvą. Jie atvežė man daiktų. Pinigų.

Gegužės devintoji... Jis visada man sakydavo: „Tu neįsivaizduoji, kokia graži Maskva! Ypač Pergalės dieną, kai saliutai. Aš noriu, kad tu pamatytum.“ Sėdžiu prie jo palatoje, atmerkė akis:

– Dabar diena ar vakaras?

– Devinta vakaro.

– Atidaryk langą! Prasideda salius!

Atidariau langą. Aštuntas aukštas, prieš mus visas miestas! Šūstelėjo į dangų ugnies puokštė.

– Čia tai bent!

– Aš žadėjau tau, kad parodysiu Maskvą. Aš žadėjau, kad per šventes visą gyvenimą dovanosiu gėles...

Atsisukau – traukia iš po pagalvės tris gvazdikus. Davė sesutei pinigų – ir ji nupirko.

Pribėgau ir bučiuoju:

– Mano vieninteli! Meile mano!

Ėmė niurnėti:

– Ką tau liepė gydytojai? Negalima manęs glėbesčiuoti! Negalima bučiuoti!

Man neleido jo apkabinti... Bet aš... Keldavau jį ir sodindavau... Perkloдавau lovą... Įdėdavau termometrą ir išimdavau... Atnešdavau ir išnešdavau basoną... Dėl to niekas nieko nesakė...

Gerai, kad ne palatoje, o koridoriuje... Man ėmė suktis galva, aš išikibau į palangę... Pro šaliį ėjo gydytojas, jis paėmė mane už rankos. Ir nelauktai:

– Jūs nėsčia?

– Ne, ne! – Aš taip išsigandau, kad mūsų kas nors neišgirstų.

– Nemeluokite, – atsiduso jis.

Aš taip pasimečiau, kad nespėjau jo nieko paprašyti.

Rytojaus dieną mane kviečia pas vedėją!

– Kodėl jūs mane apgavote? – paklausė ji.

– Nebuvo išeities. Būčiau pasakiusi teisybę – būtumėt išsiuntus mane namo. Šventas melas!

– Ką jūs pridarėte!

– Bet aš su juo...

Visą gyvenimą būsiu dėkinga Angelinai Vasiljevnei Guskovai. Visą gyvenimą!

Kitos žmonos irgi buvo atvažiavusios, bet jų jau neleido. Su manim buvo jų motinos... Volodios Praviko mama vis prašė Dievo: „Pasiimk geriau mane.“

Amerikiečių profesorius, daktaras Geilas... Tai jis darė kaulų čiulpų persodinimo operaciją... Ramino mane: vilties yra, mažytė, bet yra. Toks galingas organizmas, toks stiprus vaikinai! Iškvietė visus jo giminaičius. Dvi seserys atvažiavo iš Baltarusijos, brolis iš Leningrado, ten tarnavo. Jaunesnioji Nataša, jai buvo keturiolika metų, labai verkė ir bijojo. Bet jos kaulų čiulpai tiko labiausiai... (*Nutyla.*) Aš jau galiu apie tai pasakoti... Anksčiau negalėjau... Dešimt metų tylėjau... Dešimt metų. (*Nutyla.*)

Kai jis sužinojo, kad kaulų čiulpus ims iš jo jaunesniosios sesutės, griežtai atsisakė: „Aš geriau mirsiu. Nelieskite jos, ji maža.“ Vyresniajai seseriai Liudai buvo dvidešimt aštuoneri, ji pati medicinos sesuo, suprato, kam ryžtasi. „Kad tik jis gyventų“, – sakė ji. Aš mačiau operaciją. Jiedu gulėjo gretimai ant stalų... Ten operacinėje didelis langas. Operacija truko dvi valandas... Kai baigė, blogiau buvo Liudai negu jam, jos krūtinėje aštuoniolika dūrių, sunkiai gavosi nuo narkozės. Ir dabar serga, turi invalidumą... Buvo graži, stipri mergina. Neišteikėjo... O aš tada puldinėjau iš vienos palatos į kitą, nuo jo – pas ją. Jis gulėjo jau ne paprastoje palatoje, o specialioje barokameroje, už skaidrios plėvelės, kur nebuvo leidžiama įeiti. Ten tokie specialūs įtaisai, kad, neinant už plėvelės, būtų galima leisti vaistus, statyti kateterį... Bet viskas su lipdukais, su užtrauktukais, ir aš išmokau jais naudotis... Atitraukinėti... Ir įsigauti pas jį... Greta jo lovos stovėjo mažytė kėdutė... Jam pasidarė taip bloga, kad aš jau nebegalėjau atsitraukti, nei minutės. Šaukėsi manęs be paliovos: „Liusia, kur tu? Liusenka!“ Šaukė ir šaukė... Kitas barokameras, kur gulėjo mūsų vaikinai, aptarnavo kareiviai, nes

etatiniai sanitarai atsisakė, reikalavo apsauginių drabužių. Kareiviai išnešdavo basonus. Šluostydavo grindis, keisdavo patalynę... Viską darė... Iš kur ten atsirado kareiviai? Neklausiau... Tiktai jis... Jis... O kiekvieną dieną girdžiu: numirė, numirė... Numirė Tiščiura. Numirė Titenokas. Numirė... Kaip kūju per galvą...

Tuštindavosi po dvidešimt penkis–trisdešimt kartų per parą... Su krauju ir gleivėmis... Pradėjo trūkinėti rankų, kojų oda... Visas apėjo pūslėmis... Kai pasukdavo galvą, ant pagalvės likdavo plaukų kuokštai... Bandžiau juokauti: „Net patogu. Nereikia nešiotis šukų.“ Netrukus juos visus apkirpo. Jį aš pati kirpau. Viską norėjau daryti pati. Jeigu būčiau galėjusi išverti fiziškai, visas dvidešimt keturias valandas būčiau nuo jo nesitraukusi. Man kiekvienos minutės buvo gaila... Kiekvienos minutės... (*Ilgai tyli.*) Atvažiavo mano brolis ir išsigando: „Aš tavęs ten neleisiu!“ O tėvas jam sako: „Kaip tu jos nelesi? Ji gi pro langą įlips! Gaisrininkų kopėčiom!“

Išėjau trumpam... Grįžtu – ant staliuko pas jį apelsinas... Didelis, ne geltonas, o rausvas. Šypsosi: „Mane pavaišino. Pasiimk.“ O seselė per plėvelę mojuoja, girdi, negalima to apelsino valgyti. Jei šalia jo kurį laiką pagulėjo, jį ne tiktai valgyti, jį liesti baisu. „Na, suvalgyk, – prašo. – Tu gi mėgsti apelsinus.“ Imu apelsiną į rankas. O jis tuo metu užmerkia akis ir užsnūsta. Jam visą laiką leido vaistus, kad miegotų. Narkotikus. Seselė žiūri į mane su siaubu... O aš? Aš įmanyčiau viską padaryti, kad tik jis negalvotų apie mirtį... Ir apie tai, kad jo liga baisi, kad aš jo bijau... Kažkokio pokalbio nuotrupa... Likusi atmintyje... Kažkas įtikinėja: „Jūs turite nepamiršti: prieš jus jau ne vyras, ne mylimas žmogus, o labai užkrečiamas radioaktyvus objektas. Jūs gi ne savižudė. Susiimkite.“ O aš lyg pamišusi: „Aš jį myliu! Aš jį myliu!“ Jis miegodavo, aš šnibždėdavau: „Aš tave myliu!“ Eidavau per ligoninės kiemą: „Aš tave myliu!“ Nešdavau basoną: „Aš tave myliu!“ Prisimindavau, kaip mudu anksčiau gyvenome... Mūsų bendrabutyje... Jis užmigdavo

naktį tik tada, kai paimdavo mane už rankos. Turėjo tokį įprotį: miegodamas laikydavo mane už rankos... Visą naktį...

O ligoninėje aš paimu jį už rankos ir nepaleidžiu...

Naktis. Tyla. Mudu vieni. Pažiūrėjo į mane įdėmiai įdėmiai ir staiga sako:

– Taip noriu pamatyti mūsų kūdikį, koks jis bus?

– O kaip mes jį pavadinsim?

– Na, tai jau tu pati sugalvosi...

– Kodėl aš pati, jei mudu du?

– Tada, jei gims berniukas, tebūnie Vasia, o jeigu mergaitė – Nataša.

– Kaipgi Vasia? Aš jau turiu vieną Vasią. Tave! Man kito nereikia.

Aš dar nežinojau, kaip aš jį myliu! Jis... Tiktai jis... Kaip akla! Net nejutau krustelėjimų po širdimi... Nors buvo jau šeštas mėnuo... Galvojau, kad jis manyje, mano mažutis, kad ten jis saugus...

Apie tai, kad nakvoju barokameroje, niekas iš gydytojų nežinojo. Nenumanė... Įleisdavo mane sesutės. Iš pradžių irgi atkalbinėjo: „Tu jauna. Ką tu sumanei? Tai jau ne žmogus, o reaktorius. Sudegsite kartu.“ Aš kaip šunytis laksčiau paskui jas... Valandas išstovėdavau prie durų. Prašydavau, maldaudavau... Kol jos: „Trauk tave velniai! Tu beprotė.“ Rytai prieš aštuonias, kai prasidėdavo gydytojų apžiūra, rodo per plėvelę: „Bėk!“ Valandai pabėgu į viešbutį. O nuo devintos ryto iki devintos vakaro turiu leidimą. Mano kojos iki kelių pamėlo, ištino, taip pavargdavau...

Kol aš su juo būdavau, to nedarydavau... Bet, kai išeidavau, jį fotografuodavo... Jokių drabužių. Nuogas. Vien plonutė paklodė užklota. Kiekvieną dieną keisdavau tą paklodę, o į vakarą ji visa kruvina. Pakeliu jį, ir man ant rankų lieka prilipę jo odos skuteliai. Prašau: „Mielasis! Padėk man! Atsiremk alkūne, kiek gali, patalą

tau išlyginsiu, kad nepalikčiau siūlės, raukšlelės.“ Mažiausia siūlytė – jau žaizda. Nusikarpiau nagus iki kraujo, kad jo neužkabinčiau. Niekas iš seselių negalėdavo prieiti, prisiliesti, jeigu ko reikia, kviečia mane. Ir dar fotografuodavo... Sakė, mokslui. Aš juos visus būčiau iš ten išgrūdusi! Būčiau šaukusi! Mušusi! Kaip jie gali! Viskas mano... Viskas mylima... Jeigu būčiau galėjusi jų ten neleisti! Jeigu...

Išeinu iš palatos į koridorių... Ir atsitrenkiu į sieną, į sofą, nes jų nematau. Sakau budinčiai sesutei: „Jis miršta.“ Ji man atsako: „O ko tu tikėjais? Jis gavo tūkstantį šešis šimtus rentgenų, o mirtina dozė keturi šimtai. Tu sėdi šalia reaktoriaus.“ Viskas mano... Viskas mylima.

Kai jie visi išmirė, ligoninėje padarė remontą... Nugremžė sienas, išardė parketą ir išnešė... Baldus.

Toliau... Pabaiga... Atmenu protrūkiaais... Viskas...

Naktį sėdžiu šalia jo ant kėdutės... Aštunta ryto: „Vasenska, aš eisiu. Truputį pailsėsiu.“ Atmerkia ir užmerkia akis – išleidžia. Tik nueinu ligi viešbučio, ligi savo kambario, atsigulu ant grindų, lovoje gulėti negalėdavau, taip viskas skaudėjo, jau beldžiasi sanitarė: „Eik! Bėk pas jį! Šaukiasi be atodairos!“ O tą rytą Tania Kibenok taip manęs prašė, meldė: „Važiuojam su manim į kapines. Aš be tavęs nepajėgsiu.“ Tą rytą laidojo Vitią Kibenoką ir Volodiją Pravišką... Su Vitia jiedu buvo draugai... Mūsų šeimos draugavo... Dieną iki sprogo kartu nusifotografavome pas mus bendrabutyje. Ten mūsų vyrai tokie gražūs! Linksmi! Paskutinė ano gyvenimo diena... Mes tokie laimingi!

Grįžau iš kapinių, skambinu į postą medicinos seseriai: „Kaip jis ten?“ – „Prieš penkiolika minučių numirė.“ Kaip? Aš kiaurą naktį pas jį. Tik trims valandoms pasitraukiau! Atsistojau prie lango ir šaukiu: „Kodėl? Už ką?“ Žiūrėjau į dangų ir rėkiau... Visame viešbutyje girdėjosi... Prie manęs bijojo prieiti... Atsipeikėjau: dar jį pamatysiu! Pamatysiu! Nulėkiau laiptais... Jis dar gulėjo barokameroje,

neišvežtas. Paskutinieji jo žodžiai buvo: „Liusia! Liusenka!“ – „Ką tik išėjo. Tuoj atbėgs“, – nuramino seselė. Atsiduso ir užgeso...

Aš jau nuo jo nesitraukiau... Ėjau su juo iki karsto... Nors įsiminiau ne patį karstą, o didelį polietileno maišą... Tas maišas... Lavoninėje paklausė: „Norite, parodysim, kuo jį aprengėm.“ Noriu! Aprengė paradine uniforma, kepurę ant viršaus, ant krūtinės padėjo. Apauti neapavė, nepritaikė batų, nes kojos ištinusios... Paradinę uniformą irgi perkirpo, negalėjo užvilkti, sveikos vietos nebebuvo... Viena žaizda... Ligoninėje paskutiniašias dvi dienas... pakeliu jo ranką, o kaulas klebetuoja, mėsa nuo jo atsokus... Plaučių, kepenų gabalėliai ėjo per burną... Springo savo vidaus organais... Apsivynioju ranką bintu ir kišu jam į burną – valau... Šito nepapasakosi! Neaprašysi! Jis toks brangus... Toks mylimas... Jokio dydžio batų neįmanoma buvo apauti... Paguldė į karstą basą... Mano akyse... Su paradine uniforma įkišo jį į celofaninį maišą ir užrišo... Ir tą maišą įdėjo į medinį karstą... O karstą dar vienu maišu aprišo... Celofanas skaidrus, bet stiprus kaip klijuotė... Ir dar įdėjo į cinko karstą... Įspraudė... Vien kepurė viršuje liko...

Suvažiavo visi... Jo tėvai, mano... Nusipirko Maskvoje juodas skaras... Mus priėmė ypatingoji komisija. Ir visiems pasakė, kad atiduoti mūsų vyrų, mūsų sūnų palaikų negali, jie labai radioaktyvūs ir bus palaidoti Maskvos kapinėse specialiu būdu. Užlituotuose cinko karstuose, po betono plytomis. Ir jūs turite pasirašyti šitą dokumentą... Jeigu kas piktinosi, norėjo išsivežti karstą į tėvynę, jį įtikinėjo, kad jie, girdi, didvyriai ir dabar šeimai jau nebeprisiklausa. Jie jau valstybės žmonės... Priklauso valstybei.

Susėdom į katafalką... Giminės ir kažkokie kariškiai. Pulkininkas su racija... Per raciją perduoda: „Laukite mūsų įsakymų!“ Dvi ar tris valandas važinėjome aplink Maskvą žiediniu keliu. Vėl į Maskvą grįžome... Per raciją: „Į kapines įvažiuoti neleidžiame. Kapines atakuoja užsienio korespondentai. Dar palaukite.“ Tėvai tyli... Mamos skara juoda... Aš jaučiu, kad prarandu sąmonę. Man

isterija: „Kodėl mano vyrą reikia slėpti? Kas – jis? Žudikas? Nusikaltėlis? Kriminalistas? Ką mes laidojame?“ Mama: „Tyliau, tyliau, dukrele.“ Glosto man galvą... Pulkininkas perduoda: „Leiskite važiuoti į kapines. Žmonai isterija.“ Kapinėse mus apsupo kareiviai... Ėjome su sargyba... Ir karstą nešė... Nieko neleido... Mes buvome vieni... Užkasė akimirksniu. „Greičiau! Greičiau!“ – komandavo karininkas. Net neleido karsto apkabinti... Ir iškart į autobusus... Viskas vogčiomis...

Akimirksniu nupirko ir atnešė bilietus atgal... Kitai dienai. Visą laiką su mumis buvo kažkoks žmogus civiliniais drabužiais, kariškos laikysenos, neleido net išeiti iš viešbučio ir nusipirkti maisto kelionei. Neduok Dieve, kad mes su kuo nors nepradėtume kalbėtis, ypač aš. Tarsi aš tada būčiau galėjęs kalbėtis, net verkti nebegalėjau. Budinčioji, mums išeinant, suskaičiavo visus rankšluosčius, visas paklodes... Čia pat juos sukišo į polietileno maišą. Turbūt sudegino... Už viešbutį mes patys užsimokėjome... Už keturiolika parų...

Spindulinės ligos klinika – keturiolika parų... Per keturiolika parų žmogus miršta...

Namuose aš užmigau. Įėjau į vidų ir nugriuvau ant lovos. Miegojau tris paras... Atvažiavo greitoji pagalba. „Ne, – pasakė gydytojas, – ji nenumirusi. Ji atsibus. Tai toks baisus miegas.“

Man buvo dvidešimt treji metai...

Atsimenu sapną... Ateina pas mane mano mirusi senelė, apsirengusi įkapėmis. Ir puošia eglutę. „Senele, kodėl pas mus eglutė? Juk dabar vasara?“ – „Taip reikia. Greitai tavo Vasenka pas mane ateis. O jis užaugo vidury miško.“ Atsimenu sapną. Vasia ateina baltai apsirengęs ir šaukia Natašą. Mūsų mergaitę, kurios aš dar nepagimdžiau. Ji jau didelė. Paaugusi. Jis mėto ją iki lubų, ir jiedu juokiasi... O aš žiūriu į juos ir galvoju, kad laimė – tokia paprasta. Sapnuoju... Mudu braidom po vandenį. Ilgai ilgai einame... Prašė

tikriausiai, kad aš neverkčiau... Davė ženklą. Iš tenai... Iš dangaus...
(*Ilgam nutyla.*)

Po dviejų mėnesių nuvažiauvau į Maskvą. Iš stoties – į kapines. Pas jį! Ir kapinėse man prasidėjo sąrėmiai... Vos tik ėmiau su juo kalbėtis... Iškvietė greitąją... Gimdžiau pas tą pačią Angeliną Vasiljevną Guskovą. Ji mane dar tada buvo perspėjusi: „Gimdyti atvažiuk pas mus.“ Pagimdžiau dviem savaitėm pirma laiko...

Man parodė... Mergaitė... „Natašenka, – pašaukiau. – Tėtė pavadino tave Natašenka.“ Pažiūrėti sveikas kūdikis. Rankytės, kojytės... O jai buvo kepenų cirozė... Kepenyse – dvidešimt aštuoni rentgenai... Įgimta širdies yda... Po keturių valandų pasakė, kad mergaitė mirė... Ir vėl, kad mes jums jos neatiduosim! Kaip tai neatiduosite?! Tai aš jos jums neatiduosiu! Jūs norite ją paimti mokslui, o aš nekenčiu jūsų mokslo! Nekenčiu! Jis atėmė iš manęs vyrą, o dabar dar nori... Neatiduosiu! Aš palaidosiu ją pati. Greta jo...
(*Tyli.*)

Vis ne tuos žodžius jums sakau... Ne tokius... Negalima man šaukti po insulto. Ir verkti negalima. Todėl ir žodžiai ne tie... Bet pasakysiu... Dar niekas nežino... Kai aš neatidaviau jiems savo mergaitės... Mūsų mergaitės... Tada jie atnešė man medinę dėžutę: „Ji – ten.“ Aš pažiūrėjau... Buvo suvystyta vystyklais... Ir tada aš pravirkau: „Padėkite ją prie jo kojų. Pasakykite, kad tai mūsų Natašenka.“

Ten, ant kapo neužrašyta: Nataša Ignatenko... Ten tiktai jo vardas... Ji juk buvo be vardo, be nieko...

Aš ateinu pas juodu visada su dviem puokštėmis: vieną – jam, antrą – ant kampelio dedu jai. Šliaužioju prie kapo keliaklupsčia... Visada keliaklupsčia...

...Kijeve man davė butą. Dideliame name, kur gyvena visi, kas iš atominės elektrinės. Butas didelis, dviejų kambarių, apie kokį mudu su Vasia svajojome. O aš jame ėjau iš proto! Kiekviename kampe, kur bepažvelgčiau – visur jis... Pradėjau remontą, kad tik

nesédėčiau, kad tik užsimirščiau. Ir taip dvejus metus... Sapnuoju sapną... Mudu einam, o jis basas... „Kodėl tu visada neapsiavęs?“ – „Ogi todėl, kad neturiu kuo.“ Nuėjau į cerkvę... Šventikas mane pamokė: „Reikia nupirkti didelio numerio šlepetes ir įdėti kam nors į karštą. Parašyti raštelį, – kad tai jam.“ Aš taip ir padariau... Nuvažiavau į Maskvą ir iškart – į cerkvę. Maskvoje aš prie jo arčiau... Jis ten guli, Mitinskojės kapinėse... Pasakoju patarnautojui, kad taip ir taip, man reikia šlepetes perduoti. Klausia: „O ar žinai, kaip reikia tai daryti?“ Paaškinu... Kaip tik įnešė pašarvoti vieną senuką. Aš priėjau prie karsto, pakelium užtiesalą ir dedu ten šlepetes. „O raštelį ar parašei?“ – „Taip, parašiau, bet nenurodžiau, kokiose kapinėse guli.“ – „Ten jie visi viename pasaulyje. Suras.“

Neturėjau jokio noro gyventi. Naktimis stovėdavau prie lango, žiūrėdavau į dangų: „Vasenska, ką man daryti? Aš nenoriu be tavęs gyventi.“ Dieną, būdavo, einu pro vaikų darželį, sustoju ir stoviu... Galėjau žiūrėti ir žiūrėti į vaikus... Ašėjau iš proto! Ir ėmiau naktimis prašyti: „Vasenska, aš pagimdysiu kūdikį. Jau bijau būti viena. Ilgiau neištversiu, Vasenska!“ O kartais taip paprašau: „Vasenska, man nereikia vyro. Geresnio už tave man nebus. Aš noriu kūdikėlio.“

Man buvo dvidešimt penkeri metai...

Aš radau vyrą... Viską jam atvirai pasakiau. Visą teisybę. Mes susitikinėjome, bet niekada jo namo nekviisdavau. Negalėjau. Ten – Vasia...

Dirbau konditere... Puošiu tortą, o ašaros rieda... Aš neverkiu, o ašaros rieda... Vienintelis dalykas, ko merginų prašiau: „Nesigalėkite manęs. Pradėsit gailėti, išeisiu.“ Aš norėjau būti kaip visi...

Atnešė man Vasios ordiną... Raudonos spalvos... Ilgai negalėjau į jį žiūrėti... Riedėjo ašaros...

...Pagimdžiau berniuką. Dabar turiu kuo gyventi, kuo kvėpuoti. Jis puikiai viską supranta: „Mamyte, jeigu aš išvažiuosiu pas senelę dviem dienoms tu kvėpuoti galėsi?“ Negalėsiu! Net dienai bijau su

juo išsiskirti. Mudu ėjome gatve... Ir jaučiu, krentu... Tada mane ištiko insultas... Ten, gatvėje... „Mamyte, tau vandenuko duoti!“ – „Ne, tu stovėk šalia manęs. Niekur neik.“ Griebiau ją už rankos. Toliau neatsimenu... Atmerkiau akis ligoninėje... Bet taip buvau pagriebusi, kad gydytojai vos atgniauzė mano pirštus. Jo ranka ilgai buvo mėlyna. Dabar, kai išeinu iš namų, jis sako: „Mamyte, tik negriebk manęs už rankos. Aš niekur nuo tavęs nenuėisiu.“ Jis irgi serga: dvi savaitės mokykloje, dvi namie su gydytoju. Štai taip ir gyvename. Bijome vienas dėl kito. O kiekviename kampe Vasia. Jo nuotraukos... Naktį su juo kalbuosi...

Mano kaimynystėje gyvena visi elektrinės darbuotojai, kaip mes sakome, vachtininkai. Visą gyvenimą atominėje elektrinėje išdirbė. Iki šiol važinėja ten budėti. Daugelis baisiai serga, liko invalidai, bet elektrinės nemeta. Kur ir kam jie šiandieną reikalingi? Daug jų miršta. Staiga. Sėdi ant suoliuko – ir nugriūva. Išėina, laukia autobuso – ir nugriūva. Jie miršta, bet jų niekas kaip reikiant neišklausinėjo. Nepaklausė, ką mes išgyvenome... Apie mirtį žmonės nenori klausytis. Apie tai, kas baisu...

Bet aš jums papasakojau apie meilę... kaip aš mylėjau.

Liudmila Ignatenko, žuvusio ugniagesio
Vasilijaus Ignatenkos žmona